

Розділ 2

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2\(54\).23-28](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2(54).23-28)

УДК 336.7

Атаманчук З.А., Дем'янова Ю.О.

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

У статті розглянуто туризм як один із пріоритетних напрямків розвитку економіки, що сприяє збільшенню валового внутрішнього продукту, валютних надходжень, зростанню промисловості й торгівлі, інвестицій, розвитку інфраструктури, суміжних галузей, стимулює зайнятість, сприяє покращенню добробуту громадян. Проаналізовано загальний внесок міжнародного туризму у дохід країн світу, прямий внесок у зайнятість, обсяги інвестицій в світову туристичну індустрію. Обґрунтовано фактор конкурентоспроможності держав світу за їх привабливістю для туристів.

Ключові слова: туризм, міжнародний туризм, суміжні галузі, валовий внутрішній продукт, зайнятість, інвестиції, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Туризм – одна з провідних галузей світової економіки. Багато держав визнали туристичну індустрію одним із пріоритетних напрямків розвитку національної економіки, що сприяє розвитку суміжних видів діяльності, є джерелом валютних надходжень, активно сприяє створенню нових робочих місць тощо [1]. І Україна не є виключенням, адже відповідальна економічна стратегія диктує необхідність розставити акценти на тих секторах економіки, де країна може вийти на лідерські позиції. До таких секторів керівництво держави поряд з агропромисловим комплексом, ІТ сектором, машинобудуванням, логістикою відносить ще й туризм [2].

Туризм є джерелом отримання прибутку на всіх рівнях господарської діяльності. Його характерною рисою є спрямованість на задоволення потреб окремої людини, соціальних

груп і суспільства в цілому. Сучасна індустрія туризму – це створення додаткових робочих місць, прискорення розвитку транспортної інфраструктури, дорожнього будівництва, стимулювання зростання виробництва споживчих товарів, розвиток засобів зв'язку тощо. Для багатьох країн світу пріоритетною сферою економіки сьогодні стає саме міжнародний туризм, так як забезпечує левову частку сукупного національного доходу держав і стає напрямом міжнародної спеціалізації. За даними Всесвітньої туристичної організації, за останні 16 років доходи від міжнародного туризму зростали в середньому на 9 % в рік. У понад 40 країн світу туристична індустрія виступає основним джерелом надходжень до бюджетів країн [3]. Особливо актуальним на даному етапі є питання наукового обґрунтування місця та ролі туристичної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів держав, вироблення базових засад формування туристичної політики та механізмів її практичної реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій стосовно сфери світової туристичної індустрії засвідчив значний інтерес науковців різних галузей до цієї проблематики. Зокрема, серед вітчизняних дослідників, що зробили вагомий внесок у розвиток міжнародного туризму варто виділити праці: Афанасьєва М., Бочана І.,

© **Атаманчук З.А.**, к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, e-mail: z.atamanchuk@donnu.edu.ua
Дем'янова Ю.О., студентка спеціальності «Міжнародний бізнес» Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, e-mail: demianova.i@donnu.edu.ua

Васильчак С., Гальків Л., Довгань А., Кифяка В., Корнієнко О., Кучинської І., Ліманського А., Любцевої О., Мальської І., Михайличенко Г., Папиряна Г., Ружковського Я., Савіцької Н., Кабушкіна М., Мідлтона В., Шаповала Г. та інших. Разом з тим, у літературних джерелах недостатньо висвітлені актуальні питання необхідності розвитку міжнародної туристичної індустрії як важливої компоненти соціально-економічного поступу країн.

Формулювання цілей статті. Цілями даної статті є визначення основних тенденцій світової туристичної індустрії, пріоритетів розвитку галузі, як важливого напрямку соціально-економічного розвитку держав.

Опис основного матеріалу дослідження. Міжнародний туризм – це складне масове явище, яке впливає на економіки багатьох країн і регіонів. Туризм розглядається як каталізатор регіональної економіки, що дозволяє задіяти не тільки весь комплекс рекреаційних ресурсів, але і найбільш ефективним чином використовувати сукупний виробничий і соціально-культурний потенціал території при збереженні екологічного і культурного розмаїття. У багатьох країнах світу туризм відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, створенні додаткових робочих місць і забезпеченні зайнятості населення, активізації зовнішньоторговельного балансу. Туризм має значний вплив на такі ключові галузі економіки як: транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання й інші, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку. У свою чергу, на розвиток туризму впливають

Осіпова Д., Смирнова І., Стойка С., Устименко Л. та інших. Питанням світових тенденцій розвитку індустрії туризму присвячені роботи зарубіжних науковців: Гуляєва В., Квартального В., різні фактори: демографічні, природно-географічні, соціально-економічні, історичні, релігійні і політико-правові. Міжнародний туризм є найдинамічнішою галуззю в багатьох країнах світу і його роль в світовій економіці безперервно зростає. За прогнозами Всесвітньої туристичної організації, число туристичних прибуттів до 2020 р. складе 1,6 млрд. чоловік, а світові доходи від туризму в 2020 р. зростуть до 2 трлн. дол. США [3].

За підсумками 2017 року внесок туризму в глобальну економіку досягнув позначки в 8,3 трлн. дол. США, тобто 10,4 % від загального обсягу світового ВВП. Туристична індустрія Азіатсько-Тихоокеанського регіону забезпечила внесок в обсязі 2,7 трлн. дол., Північної і Південної Америки – 2,2 трлн., Європи – 2,1 трлн., Африки та Близького Сходу – 402 млрд. дол. США [4]. Найбільше зросли внески в світовий ВВП Китаю, США, Індії та Мексики. 2017 рік виявився одним з найуспішніших для туризму в історії. Туристична сфера зросла на 4,6 %, що перевищує зростання світового ВВП.

За прогнозами WTTC до 2028 року внесок туризму у світовий ВВП складе вже 12,5 трлн. дол. США, або 11,7 % від загального обсягу [4]. Аналізуючи внески туризму у ВВП по регіонах, слід зазначити, що найбільші надходження у 2017 році мали місце в Північно-Східній Азії. Зовсім протилежна ситуація спостерігалась в Центральній Азії (рис. 1).

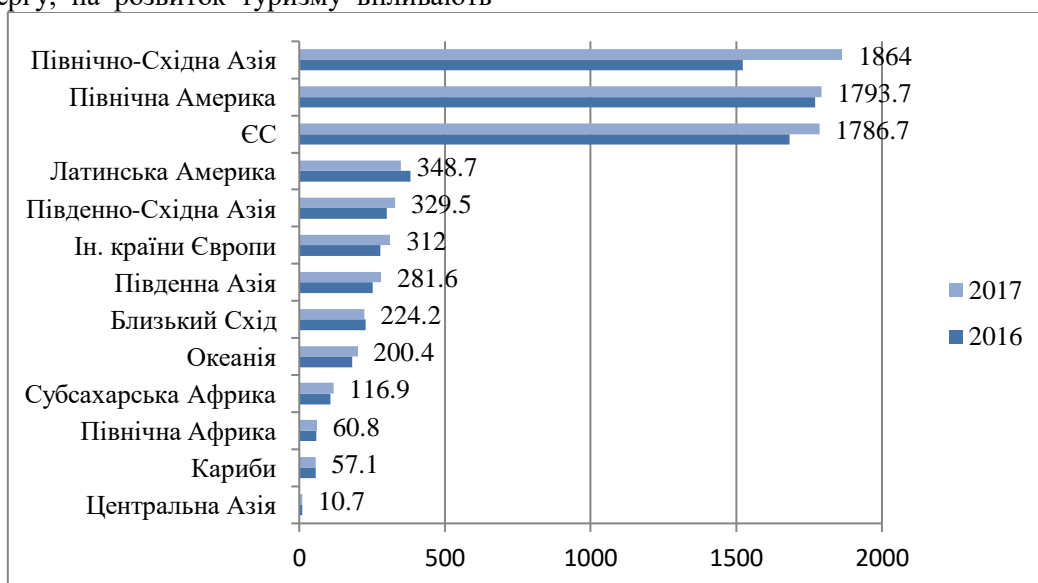

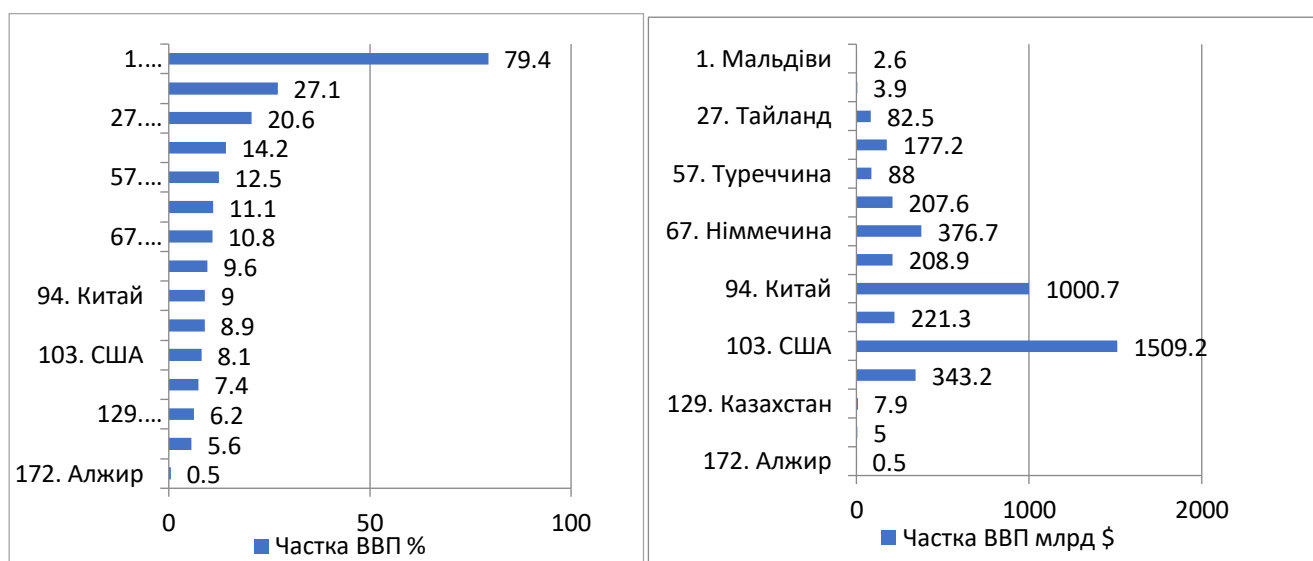
Рис. 1. Загальний внесок подорожей і туризму у ВВП у всьому світі за 2016-2017 роки, по регіонах, млрд. дол. США*

*Складено автором за: [5]

Загалом, обсяги внеску туристичної галузі у ВВП різних країн світу знаходяться в межах від 0,5 % до 79,4 %. Для визначення частки враховується прямий і непрямий внесок туризму в економіку, однак держави недооцінюють цю сферу як постачальника фінансових ресурсів і робочих місць.

Так, у ВВП Мальдівської Республіки дана галузь займає ліву частку – цілих 79,4 %. У грошовому вимірі це \$ 2,6 млрд. США. 60,4 % привносить туризм у ВВП невеликої держави Антигуа і Барбуда в Карибському морі. Сейшельські Острови посідають третю сходинку

в рейтингу з внеском у ВВП 58,1 %. У Макао туристичний сектор також є потужним джерелом поповнення ВВП держави – 57,2 %. Топ-5 замикають Багамські Острови з показником 44,8% [6; 7]. Серед країн пострадянського простору лідером є Грузія, що знаходиться на 17-ій сходинці в загальному рейтингу з внеском туризму в показник ВВП країни в розмірі 27,1 %. Показники Азербайджану та Вірменії становлять 14,6 % і 14 % відповідно. Казахстан займає 129 місце. У Білорусі надходження від туристичної галузі становлять 5,9 % ВВП, а в Україні – 5,6 % (рис. 2).

2.а. Надходження у ВВП, %

2.б. Надходження у ВВП, млрд. дол. США

Рис. 2. Загальні надходження від туризму у ВВП країн світу за 2017 рік*

* Складено автором за: [6; 7]

Міжнародний туризм здійснює потужний вплив на зайнятість населення. Туристична індустрія – трудомісткий процес, тому в ньому зайняті в основному некваліфіковані працівники. Однак це не означає, що в туризмі не використовується висококваліфікована праця. У даній сфері нові робочі місця в географічному контексті поширюються ширше, ніж в інших

секторах економіки. Туристична галузь забезпечує кожне десяте робоче місце в світі. Зокрема, у 2017 році було створено 313 млн. робочих місць (3,8 % від загального показника зайнятості) (рис. 3), а до 2028 року фахівці прогнозують зростання їх кількості до 414 млн. [5] – в першу чергу за рахунок Китаю, Індії, Індонезії та США.

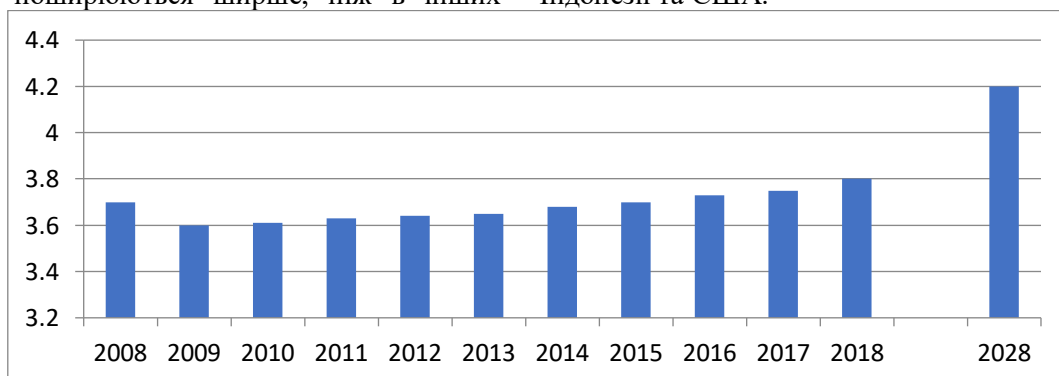

Рис. 3. Кількість зайнятих у сфері туризму від загальної кількості працюючих, %*

*Складено автором за: [5]

Аналізуючи показник зайнятості населення країн світу в туристичній індустрії (рис. 4), слід зазначити, що частка працюючих у галузі знаходиться в межах від 0,5 % до майже третини

від усього зайнятого населення. Найвищий показник спостерігається у Макау – 27,6 %, далі в рейтингу – Сейшельські острови та Сент-Люсія з показниками 26,5 % та 26,4 % відповідно [7].

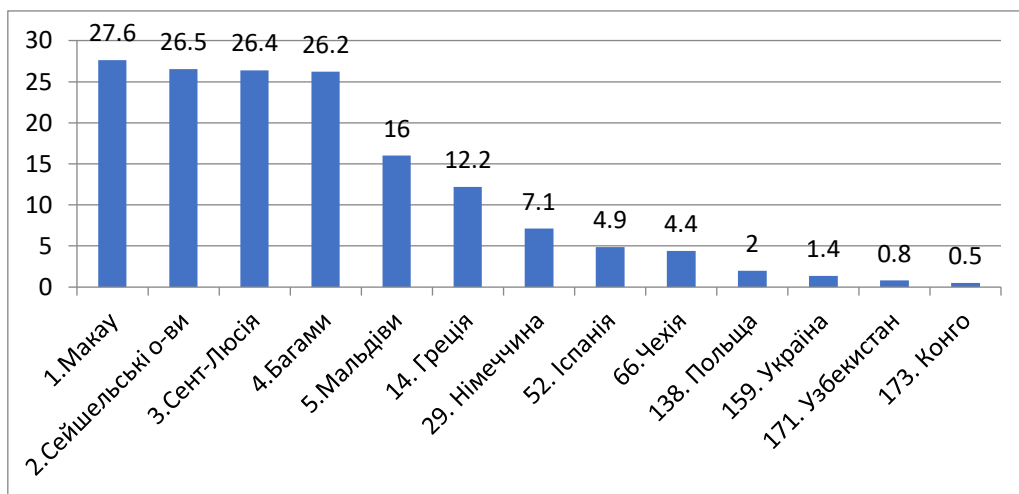

Рис. 4. Туризм: прямий внесок у зайнятість країн світу, %*

*Складено автором за: [7]

Туризм є фундаментальною основою економік багатьох розвинених країн, а також країн, що розвиваються. Він є одним з ключових факторів конкурентоспроможності держав. Ступінь впливу міжнародного туризму на світові тенденції можна оцінити за індексом конкурентоспроможності. Зокрема, індекс конкурентоспроможності сектора подорожей і туризму (Traveland Tourism

Competitiveness Index) ранжує 136 країн за їх привабливістю безпосередньо для туристів. При складанні рейтингу враховуються такі фактори як: безпека, інфраструктура, культурне і природне розмаїття, відкритість, ціни тощо. Результати розподілу країн за індексом конкурентоспроможності сектора подорожей і туризму за 2017 рік представлені на рис. 5.

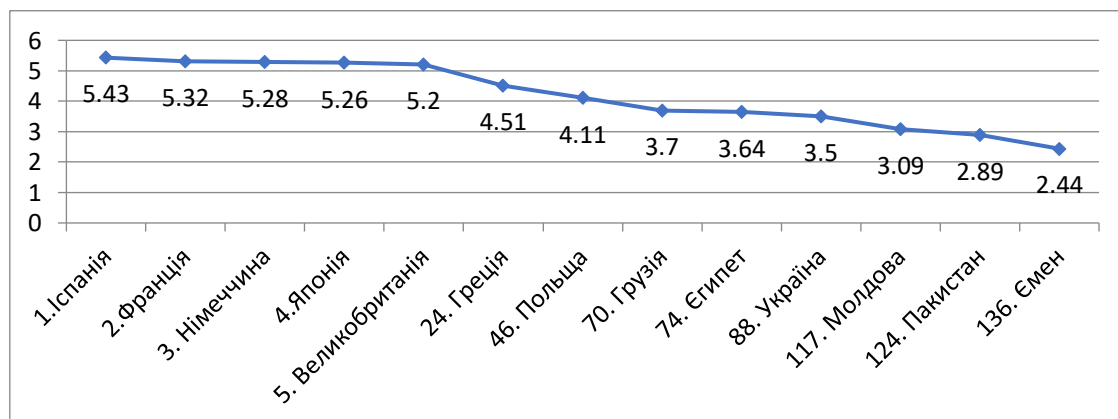

Рис. 5. Індекс конкурентоспроможності сектора подорожей і туризму за 2017 рік*

*Складено автором за: [8]

Лідерами рейтингу є Іспанія, Франція та Німеччина, які зберегли незмінними свої позиції, починаючи з 2015 року. Увійшли в першу десятку країн-лідерів також Японія, Великобританія, США, Австралія, Італія, Канада і Швейцарія. Натомість, Австрія посіла 12-те місце, Португалія – 14-те, Таїланд – 34-те, Мальта – 36-те, а на 52 сходинці знаходиться Кіпр [8].

Інвестиційна привабливість туризму дає можливість для залучення додаткового фінансування в економіки країн світу. Інвестиції в туризм сприяють стрімкому розвитку цієї індустрії. Новітні інформаційні технології, створення нових маршрутів вимагають розвитку та вдосконалення потоків фінансування. Туризм є капіталомісткою галуззю, в свою чергу, капітал

залучається на тривалий період і, на жаль, повертається з дуже повільними темпами. Проблема створення та функціонування різних типів організаційних моделей мережевої інтеграції в сфері міжнародного туризму в туристично привабливих регіонах світу

вирішується, в тому числі, завдяки застосуванню системи франчайзингу [9].

Починаючи з 2010 року, спостерігається зростання глобальних інвестицій у світову туристичну індустрію (рис. 6). У 2017 році їх обсяги досягли 839,68 млрд. дол. США і зросли на 4,1 %, порівняно з попереднім роком [10].

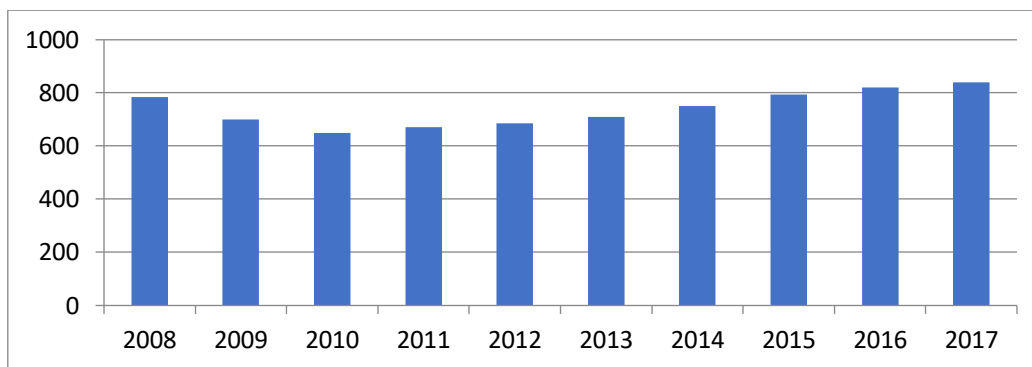

Рис. 6. Інвестиції в туризм за 2017 рік, млрд. дол. США*

*Джерело: [10]

На глобальній інвестиційній карті міжнародного туризму Азіатсько-Тихоокеанський регіон є регіоном з найбільшими

обсягами і найвищими темпами зростання інвестицій в досліджувану галузь (рис. 7).

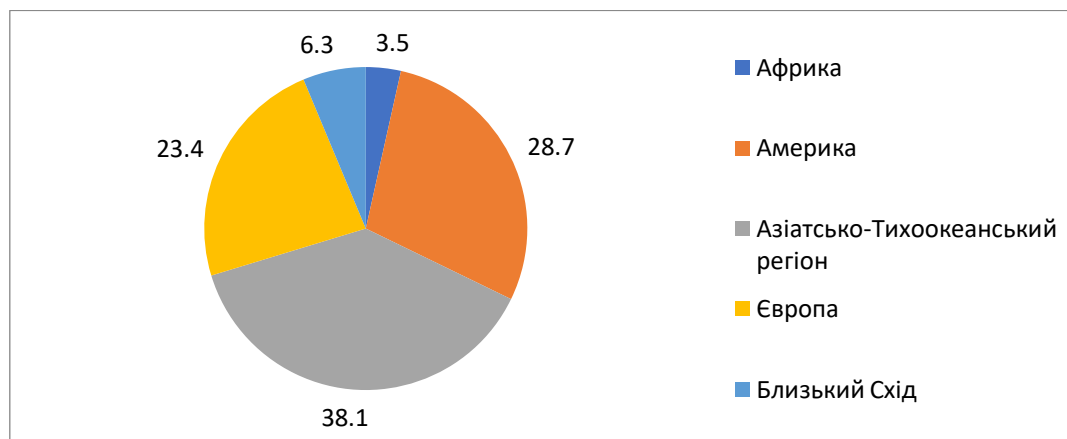

Рис. 7. Інвестиції в туристичну індустрію країн світу за регіонами, 2017 рік, %

Джерело: [10]

У 2017 році в регіон надійшло 38,1 % від загального обсягу загальних інвестицій. Америка та Європа займають другу й третю позиції з часткою в загальному обсязі інвестицій у світовий туризм 28,7 % та 23,4 % відповідно [10], що є свідченням на користь подальших позитивних тенденцій та широких можливостей регіонів для залучення інвестицій, адже при мінімальних інвестиційних вкладеннях галузь здатна забезпечувати максимальну віддачу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, для багатьох країн світу міжнародний туризм є: одним з найважливіших джерел валютних надходжень;

фактором, який стимулює покращення платіжного балансу; потужним поштовхом розвитку і диверсифікації суміжних галузей народного господарства країн світу.

Туризм як індустрія, яка виробляє послуги, необхідні для задоволення потреб, що виникають в процесі подорожей, є пріоритетною галуззю економіки багатьох країн світу, як її також визначено в Україні, подальший розвиток і вдосконалення якої сприятиме збільшенню доходів держав через зростання валового внутрішнього продукту, стимулювання зайнятості, покращення добробуту громадян. Дослідження «кращих кейсів» впливу

туристичної індустрії на показники соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності країн буде покладено в основу подальших перспективних досліджень автора.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук З. А. Роль освіти у формуванні кластерної ініціативи в міжнародному туризмі / З. А. Атаманчук // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія «Економіка». Т. XIX, вип. 308. – Маріуполь : ДонДУУ. – 2018. – С. 91-97.
2. Порошенко назвав пріоритетні галузі економіки, в яких Україна може бути лідером // Еспресо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://espreso.tv/news/2019/01/29/poroshenko_nazvav_priorytetni_galuzi_ekonomiky_v_yakykh_ukrayina_mozhe_buty_liderom.
3. World Tourism Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.unwto.org/>.
4. Внесок туризму у світовий ВВП в 2017 році склав більше 10 % [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.interfax.ru/business/605743>.
5. Travel and tourism economic impact 2018 world (WTTC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.wttc.org/errors/404>.
6. Tourism impact // Forbes. – № 71. – July 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://forbes.kz/process/turisticheskij_vklad/.
7. Knoema. Мировой Атлас Данных [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://knoema.ru/atlas>.
8. Appendix B: T&T Competitiveness Index 2017 Pillar Rankings / World economic forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2017>.
9. Атаманчук З. А. Формування мережевої туристичної індустрії як форма глобальної інтеграції країн / З. А. Атаманчук // Економічний простір. – Дніпро. – № 141. – 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eprostir.dp.ua/>.
10. Report on World Tourism Economy Trends (2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://en.wtcf.org.cn/rearticle/2018031515201.html>.

REFERENCES

1. Atamanchuk, Z. A. (2018). Rol osvity u formuvanni klasternoї initsiatyvy v mizshnarodnomu turyzmi [The role of education in the formation of a cluster initiative in international tourism]. Zbirnyk naukovykh prats Donetskogo universitetu upravlinnya – Collection of scientific works of the Donetsk State University of Management, 91-97. Mariupol: DonDUU [in Ukrainian].
2. Poroshenko nazvav priorytetni galuzi ekonomiky v yakych Ukraina mozshe buty liderom [Poroshenko named the priority sectors of economy in which Ukraine can be a leader]. (n.d.). Espresso – Espresso. Retrieved from: http://espreso.tv/news/2019/01/29/poroshenko_nazvav_priorytetni_galuzi_ekonomiky_v_yakykh_ukrayina_mozhe_buty_liderom [in Ukrainian].
3. World Tourism Organization (n.d.). Retrieved from: <http://www2.unwto.org> [in English].
4. Vnesok turyzmu u svitovyi VVP v 2017 rotsi sklav bilshе 10 % [The contribution of tourism to world GDP in 2017 was more than 10 %]. (n.d.). Retrieved from: <https://www.interfax.ru/business/605743> [in Ukrainian].
5. Travel and tourism economic impact 2018 world (WTTC). (n.d.). Retrieved from: <https://www.wttc.org/errors/404> [in English].
6. Tourism impact (2019). Forbes. Retrieved from: https://forbes.kz/process/turisticheskij_vklad [in Russian].
7. Knoema (n.d.). Retrieved from: <https://knoema.ru/atlas> [in Russian].
8. Appendix B: T&T Competitiveness Index 2017 Pillar Rankings (2017). World economic forum. Retrieved from: <http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2017> [in English].
9. Atamanchuk, Z. A. (2019). Formuvannya merezshevoi turystychnoi indusrii yak forma globalnoi integratsii krain [Formation of the network tourism industry as a form of a global integration of countries]. Ekonomichnyi prostir – Economic space. Dnipro, 141. Retrieved from: <http://www.eprostir.dp.ua/> [in Ukrainian].
10. Report on World Tourism Economy Trends (2018). Retrieved from: <http://en.wtcf.org.cn/rearticle/2018031515201.html> [in English].

Отримано 18.07.2019